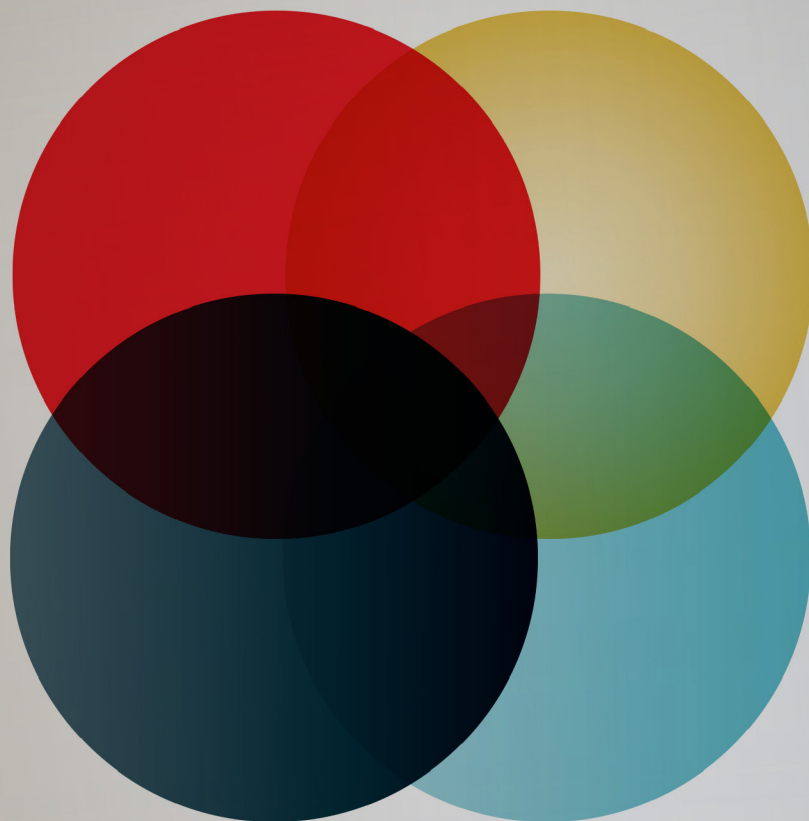

ПРИРУЧНИК ЗА СТУДЕНТСКЕ ПРЕДСТАВНИКЕ

ЗА ОДГОВОРНИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТЕ
У СРБИЈИ

Б(О)Ш

Београдска
отворена
школа

Издавач:

Београдска отворена школа
Београд, Масарикова 5, Палата Београд, XVI спрат
Тел: +381 11 30 65 800
Факс: +381 11 36 13 112
И мејл: bos@bos.rs
www.bos.rs
www.facebook.com/bos.rs

За издавача

Весна Ђукић

Уредништво

Центар за развој образовања Београдске отворене школе

Аутор

Владица Маричић

Технички сарадник

Никола Стевановић

Година

2015.

СТУДЕНТСКИ ПАРЛАМЕНТИ – ВАЖНО ДА ЗНАМ

Високо образовање представља значајан сегмент сваког друштва. Преносом знања и изградњом људског капитала високо образовање има позитиван утицај на напредак целокупног друштва – економски, друштвени, културни... Управо зато је веома битно да се стално ради на унапређењу високог образовања. Високо школство прати друштвене промене и у многостави зависи од њих, и треба да буде отворено за иновативне идеје и креативност, да буде подстрекач друштвеног развоја. Нажалост, лепе жеље и намере често не одговарају стварности. Према резултатима истраживања Центра за развој образовања Београдске отворене школе високо образовање у Србији није довољно транспарентно, квалитетно и одговорно. Случајеви продаје испита, непотизма, присилне продаје уџбеника, плагијаризма, полагања испита помоћу техничких помагала уместо учења, ниски стандарди квалитета наставе, застарели студијски програми са обимним и непотребним чињеницама који резултирају неупотребљивим знањем – све су показатељи да високо образовање у Србији није онако какво би требало да буде, и да самим тим, не може да на задовољавајући начин испуњава своје улоге: акумулацију људског капитала кроз креирање висококвалификоване радне снаге способне да одговара на изазове модерног доба.

Већ поменута нетранспарентност високог школства у Србији ствара плодно тле за појаву корупције. Систем који је корумпиран а у исто време образује, нажалост ствара младе људе који усвајају управо такав систем вредности. Ти млади људи су они на које ми рачунамо да ће градити будућност ове земље. Ако је тако, онда треба да урадимо све да учинимо систем одговорнијим и транспарентнијим, за почетак.

Улога студената у високом образовању је стога посебно битна – јер ако потребне реформе не долазе од стране државне администрације, управе факултета и запослених (или барем њих нема у довољној мери да би се стање значајније поправило), и ако је систем недовољно транспарентан, иницијатива да се ситуација побољша мора доћи од студената. Студенти јесу највише заинтересована страна када се спомене високо образовање јер су његови директни корисници, али и партнери. Према тренутним прописима, студенти имају прилику да утичу на рад свог факултета путем студентског парламента.

Ова институција је састоји од делегираних чланова који представљају интересе свих студената једног факултета. Њихова улога је посебно битна, зато што омогућава учешће студената у процесу доношења одлука. Управо је то оно што студенте ставља у позицију једнаких партнера са професорима у високом школству. Студенти који чине студентски парламент треба да буду способни за овај одговоран задатак, али и да увек знају да нису ту да заступају личне интересе, нити да потврђују сваку одлуку коју руководство факултета донесе, већ да у конструктивном дијалогу представе своје ставове у име студената, како би артикулисали њихове легитимне интересе. Зато је веома важно ко су студентски представници и колико су упознати са правилима игре. Такође је важно да институција студентског парламента буде довољно снажна да за интерес студената не дозволи коруптивне праксе и нетранспарентан рад матичних ВШУ. Идентитет и имиџ који гради ваша ВШУ је делимично и ваш.

Пред вама се налази скраћени опис ових правила као и опис контекста у којем функционише студентски парламент. Приручник је на располагању сваком заинтересованом студенту, нарочито изабраном студентском представнику или представници.

1. СИСТЕМ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА, ВИСОКОШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ

Систем високог образовања представља збир свих релевантних чинилаца који утичу на функционисање високог образовања у Србији. Ту спадају високошколске установе, студенти, наставно и ваннаставно особље, наставни програми и организација студија, начин финансирања, законска и подзаконска регулатива (уредбе, статuti, правилници..) и наравно ресорно министарство. Систем високог образовања у Србији, почев од 2005. године и доношења Закона о високом образовању, конципиран је тако да буде компатибилан и интегрисан у Јединствени европски образовни простор. То подразумева да наше високо образовање, високошколске установе, њихови програми, организација и нивои студија морају бити препознатљиви у осталим земљама овог простора. Та интегративна тежња исказана је у свим изменама Закона и у свим стратешким документима који су се односили на високо образовање.

Високошколске установе (ВШУ) јесу образовне установе на којима се обавља делатност високог образовања. Све их карактерише то што имају уписане студенте и орган управљања. Закон их разврстава у универзитете, факултете, академије струковних студија, високе школе и високе школе струковних студија.

Постоје ВШУ које је основала Република Србија и оне основане од стране правних и физичких лица, а заједничко им је што и једне и друге, као и њихови студијски програми, морају да прођу, Законом дефинисан, процес акредитације. Акредитацијом се утврђује да ли ВШУ испуњава минимум услова, материјалних и кадровских, за обављање делатности високог образовања и издавања јавних исправа - диплома. Кључну улогу у процесу акредитације има Комисија за акредитацију и проверу квалитета (КАПК), као радно тело Националног савета за високо образовање.

2. УЧЕШЋЕ СТУДЕНАТА У ОДЛУЧИВАЊУ И УПРАВЉАЊУ

Законом о високом образовању из 2005. године су, први пут у домаћем систему високог образовања, установљени институционални механизми за учешће студената у управљању и одлучивању на високошколским установама. У целокупној његовој историји, од оснивања првих ВШУ, а свакако од омасовљења високог образовања када су студенти постали значајан друштвени агрегат, утицај студената на процесе управљања и одлучивања био је углавном ванинституционалан. Студенти су, користећи своју бројност, концентрисаност и одлучност (својствену годинама) успевали да утичу на доношење многих одлука у нашој земљи. Неке од њих односиле су се на измене у самом систему високог образовања, али је много више било оних које нису класична студентска питања. Ово се пре свега односило на студенте Универзитета у Београду, са кога су се, као једног од највећих на свету, мобилисали учесници готово свих друштвених дешавања у претходних стотинак година.

Институционални механизам утицаја студената на рад, одлучивање и управљање ВШУ концентрисан је у и око студентског парламента. Он подразумева како сам студентски парламент, тако и његова овлашћења, статус и положај; затим број, положај и овлашћења студентских представника у осталим органима ВШУ; те постојање, рад и утицај студентских конференција.

Иако је сваком студенту највидљивији студентски парламент матичне ВШУ, све напред наведено представља институционални механизам који треба да омогући студентима да утичу на рад, одлучивање и управљање на ВШУ, а самим тим побољшавају свој положај и контролишу рад осталих органа ВШУ, пре свега менаџмента и савета.

3. ИНСТИТУЦИОНАЛНО – ВАНИНСТИТУЦИОНАЛНО?

Како ранији облик утицаја студената на одлуке ВШУ није имао дефинисану процедуру и форму, он се може сматрати ванинституционалним. Најчешће је био исказиван кроз студентске протесте и друге облике притисака на ВШУ и ресорно министарство. Жеља оних који су тада предводили студенте у борби за остварење њихових циљева свакако је била и институционално укључивање студената у процес доношења одлука на ВШУ. Мотив је јасан, када утицај студената на доношење одлука добије јасно дефинисану форму и процедуру, студентски представници би могли да предупредe доношење одлука које би биле неповољне по студенте, а које су до тада биле повод за њихово незадовољство и бунт. Сада, када је тај институционални механизам установљен, колико год имао недостатака и проблема, не сме се пренебрегавати и унапред одбацити, већ се мора прихватити као достигнути ниво студентских права и овлашћења који се даље треба развијати и унапређивати.

Постојање овог институционалног механизма на укида ванинституционалне, али их ставља у други план, као крајњу меру. Док нису постојали институционални механизми који би били

на располагању студентима, они су морали да прибегавају овим крајњим мерама. Те мере нису биле проактивне, јер наступају тек кад нека одлука ВШУ погоди студенте. Процедуре за остварење утицаја и овлашћења која су студенти добили омогућују им да делују проактивно, односно да перманентним радом, током целе године, у органима који су за то надлежни, мењају и побољшавају одлуке које ВШУ доноси.

Протестима, као ванинституционалној мери, може да прибегне и студентски парламент, али тек пошто жељени циљеви нису могли да се остваре институционалним путем. Овакво комбиновање ова два механизма подразумева да студентски представници користе институционалне механизме колико год је то могуће, а задржавају ванинституционалне, као крајњу меру, ако ови први не дају жељене резултате. Дакле, тек ако институционални механизам закаже и не да жељене резултате студенти, предвођени студентским парламентом, могу прибегавати ванинституционалним облицима утицаја на одлучивање. Искуства протеклих година показују да су протести давали резултате једино када су их организовали и предводили студентски парламенти и који су уследили после немогућности да се нађе заједнички језик са пословодством високошколске установе у институционалном процесу. На овај начин се превазилази један велики недостатак ванинституционалног деловања, а то је што тај вид борбе, као и све друге иницијативе засноване искључиво на снази и утицају појединца или групе појединаца, тешко даје жељене резултате. Студентски парламент даје протестима легитимитет и значајно утиче на њихову масовност.

4. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ШЕМА ВШУ

Према решењу садржаном у Закону о високом образовању, свака високошколска установа има четири (основна) органа. Ту, поред студентског парламента, спадају још и стручни орган, орган управљања и орган пословођења. **Стручни орган** на факултету је научно-наставно веће, а на универзитету сенат. Поред ових органа, који су предвиђени Законом, високошколске установе могу оснивати и друге стручне органе. Орган управљања високошколске установе је **савет**. Орган пословођења је декан на факултету, односно ректор на универзитету, директор на високој школи струковних студија, а председник на академији струковних студија. За овај орган често се користи назив управа ВШУ што је погрешно, јер он не обавља функцију управљања високошколском установом (то ради савет), већ пословођењем њоме, те би једини исправан назив могао да буде пословодство или **менаџмент** високошколске установе.

Посебна погодност који студентски парламент има у оваквој „шеми“ органа високошколских установа је та што студентски парламент, као самосталан и потпуно равноправан орган осталим органима, бира и одређени број чланова осталих органа високошколске установе. Студентски парламент, из реда студената, бира до 1/5 чланова стручног органа и око 1/6 чланова органа управљања. И док студентски представници у стручном органу имају право гласа само по питањима тачно предвиђеним Законом (измене студијског програма, расподелу ЕСПБ бодова, квалитет наставе), дотле у органу управљања имају право гласа по свим питањима о којима се одлучује, исто као и други чланови органа управљања, представници наставника и представници оснивача. Закон ни на који начин не ограничава њихово право изјашњавања.

5. ЗНАЧАЈ, ПОЛОЖАЈ И СТАТУС СТУДЕНТСКОГ ПАРЛАМЕНТА

Закон о високом образовању из 2005. године увео је концепт по коме студенти заузимају примарно место и кључну улогу у систему високог образовања. За разлику од ранијег времена када се њихов положај могао дефинисати конзументима високог образовања, данас су равноправни партнери у наставном процесу и спровођењу реформе високог образовања. Свој партнерски однос и примарно место у систему високог образовања, студенти остварују кроз институцију студентског парламента. Примарно место студената као партнера показује се и кроз неке друге нововедене механизме као што су анкете о педагошком раду наставника и сарадника.

Студентима је кроз институцију студентског парламента дата могућност да активно учествују у управљању и одлучивању на ВШУ, везано за питања квалитета наставног процеса, висина школарина, вредновања педагошког рада наставника и сарадника, услова рада и осталих значајних питања за студентску популацију. Због тога није свеједно какав нам је студентски парламент, какав му је положај, како функционише и ко га сачињава.

Могућност да студентски парламент постане део српског система високог образовања први пут се помиње у Закону о универзитету из 2002. године, али је тада његов статус остао недоречен. Усвајање принципа болоњског процеса и жеља Србије да постане део јединственог европског образовног простора довели су до бољег дефинисања положаја и улоге студентског парламента, па је Законом о високом образовању из 2005. године, студентски парламент дефинисан као орган високошколске установе. Такво законско решење правног статуса студентског парламента њега у значајној мери издваја и разликује од свих других облика студентског организовања до тада познатих у нашој земљи.

Студентски парламент, као орган високошколске установе, дефинисан је чланом 56. Закона о високом образовању.

Члан 56. (Студентски парламент)

„Студентски парламент је орган високошколске установе и високошколске јединице која има орган управљања и уписане студенте.

Начин избора и број чланова студентског парламента утврђује се општим актом високошколске установе.

Право да бирају и да буду бирани за члана студентског парламента имају сви студенти високошколске установе, односно високошколске јединице, уписани на студије у школској години у којој се бира студентски парламент.

Мандат чланова студентског парламента траје годину дана.

Избор чланова студентског парламента одржава се сваке године у априлу, тајним и непосредним гласањем.

У циљу остваривања права и заштите интереса студената, студентски парламент бира и разрешава представнике студената у органима високошколске установе, односно високошколске јединице, као и у органима других установа у којима су заступљени представници студената, у складу са статутом установе.“

6. ОКРУЖЕЊЕ И ОЧЕКИВАЊА

Услови у којима тренутно делују, како законски, тако и људски (кадровски), не могу се окарактерисати пријатељским и наклоњеним студентским парламентима. Постојање само једног јединог члана Закона о високом образовању који регулише једну тако важну (и нову) област не може се сматрати добрим предусловом за настанак и добар рад студентских представничких тела. То доводи до тога да су студентски парламенти ослоњени пре свега на регулативу ВШУ, а често и на своју сопствену регулативу и праксу. Такође, неприпремљеност и ненавикнутост наставног особља на нову улогу коју поједини студенти врше на ВШУ у значајној мери је отежала рад првих студентских парламената и студентских представника у органима ВШУ. Овде треба поменути проблеме у раду студентских представничких тела који се могу приписати самим студентским представницима. Ту се пре свега мисли на ненавикнутост (недораслост) студентских представника за нове улоге које треба да врше. Присутне су и тежње појединих студентских представника да у изборе и рад унесу неке елементе несвојствене представничкој демократији и парламентарној култури.

Чињеница да студентски парламенти све ове године нису били регулисани на адекватан начин може се посматрати и као компаративна предност приликом неког предстојећег регулисања ове области, јер се та регулатива може у великој мери ослонити на искуства и добру праксу насталу радом студентских парламената у протеклом периоду.

Циљ који се треба постићи је јасан: омогућити ефикасни институционални студентски представнички систем који ће да омогући стабилност и сигурност на ВШУ и међу самим студентима. Један такав систем треба у потпуности законом да регулише студентски утицај на одлучивање и управљање на три нивоа. Први ниво јесте дефинисање јасне и транспарентне процедуре избора за студентске парламенте, како би се што више студената заинтересовало и укључило у рад. Ово за циљ има, како да омогући да најспособнији студенти постану студентски представници, тако и да створи слику код широке студентске популације да је укључена у процес одлучивања и управљања. Други ниво јесте правилно дефинисање студентског парламента и његових надлежности, укључујући финансирање и механизам за извршење одлука које донесе у оквиру своје надлежности. Трећи ниво је дефинисање учешћа, положаја и права које студентски представници имају у органима ВШУ којих су чланови.

7. ИЗБОРИ ЗА СТУДЕНТСКИ ПАРЛАМЕНТ

Право да бира и да буде биран (пасивно и активно бирачко право) за члана студентског парламента има сваки студент који је уписао годину студирања у години у којој се спроводе избори, без обзира на степен студија на ком се налази (основне, мастер или докторске) или статус (буџетски, самофинансирајући). Закон не прописује систем кандидовања и избора студената за члана студентског парламента, већ то препушта свакој високошколској установи понаособ. Актима ВШУ и самог студентског парламента, начин кандидовања и избора могу се само регулисати, не и ограничити постављањем додатних услова. Додатни услови,

као што би на пример било омогућавање кандидовања само студентским организацијама, не и студентима-појединцима или онемогућавање кандидовања студената који су чланови политичких странака, представљају битно ограничење права сваког студента да буде биран. Информације о томе на који начин може да оствари своје законско право да бира и да буде биран за члана студентског парламента студент треба, пре свега, да потражи у актима који то регулишу: Закону о високом образовању (чл. 56), статуту матичне ВШУ, пословнику о раду студентског парламента и правилнику о изборима за студентски парламент. Последња два, пословник и правилник, обично најдетаљније регулишу ову материју. Све су ово јавни документи и морају се налазити на сајту ВШУ. Уколико то није случај, можете их потражити од своје студентске службе, актуелног руководства и чланова студентског парламента, продекана за наставу, секретара или других.

Центар за развој образовања Београдске отворене школе, спровео је током 2013. године, истраживање транспарентности рада ВШУ. Од 140 факултета који су чинили узорак у истраживању, 53 нема статут на свом сајту. Пословник о раду студентског парламента налази се на сајту 27 факултета, што је изузетно мало у односу на укупни узорак. У одговору на упућен захтев за приступ информацијама, поједини факултети су навели да овај документ мора да се тражи директно од студентског парламента. Ово уједно може бити показатељ недостатка комуникације између студентског парламента и менаџмента, поготово ако се има у виду да је студентски парламент орган факултета, исто као што су то декан и савет.

Избори за студентски парламент се одржавају сваке године (зато што мандат студентских представника траје годину дана) и Законом је прописано да се морају одржати у месецу априлу. Веома је важно да што већи број студената узме учешће (активно и пасивно) у изборима за студентски парламент, као и да се кандидују и у студентски парламент буду изабрани студенти који ће на најбољи начин обављати дужност која им је поверена. Како би се подстакло кандидовање што већег броја студената и што већа излазност на изборима, све изборне радње морају се обављати благовремено и транспарентно. Зато је битно да се одлука о њиховом расписивању налази на сајту ВШУ у делу где се налазе и сервисне информације намењене студентима. Ова одлука мора бити истакнута благовремено.

Према резултатима истраживања Београдске отворене школе, за изборе за студентске парламенте, одржане 2013. године свега 11 факултета је на сајту поставило најаву избора. Поједини факултети су најаву ставили само дан раније, што је додатно смањило број изашлих гласача.

8. РАД СТУДЕНТСКОГ ПАРЛАМЕНТА

Иако Закон не дефинише функције у студентском парламенту свакако да највећу одговорност за његов рад и рад студентских представника у другим органима ВШУ носе председник студентског парламента и студент продекан/проректор. Расподела утицаја, овлашћења и одговорности између ове две позиције разликује се од једне до друге ВШУ, а зависи од интерних аката ВШУ и студентског парламента, традиције, па и од самих личности које их обављају. Поред њих, студентски парламенти готово увек имају и заменика председника, једног или више потпредседника, секретара и координаторе ресора или комисија.

Рад у студентском парламенту може се посматрати кроз више сегмената, од којих су неки формални, а неки неформални. Најважнији је свакако формални рад на седницама студентског парламента. На седницама учествују сви чланови студентског парламента, а заказује их и води председник, тако да од њега у многоме зависи у каквој атмосфери протичу. Заказивање, ток седнице, одржавање реда и процедуре за изгласавање одлука регулисане су пословником о раду студентског парламента. Приликом усвајања пословника добро је погледати пословнике студентских парламената других ВШУ за које сматрате да добро функционишу.

Пре заказивања седнице, председник треба да обави припремне радње како би седница успешно протекла. Најважнија од тих радњи је дефинисање дневног реда, односно питања о којима ће се расправљати на седници. Седница треба да се закаже када се сакупи довољно материјала о којем студентски парламент може да расправља и одлучује или када постоји једно важно питање за које је потребна хитна одлука или став студентског парламента. Свака тачка која се нађе на дневном реду треба да има одлучујући, консултативни или информативни карактер. Студентски парламент одлучује о питањима из његове надлежности. Консултативни карактер имају она питања о којима студентски парламент заузима одређени став, који је више или мање обавезујући за студентске представнике који делују у органима ВШУ. Информативни карактер имају тачке у којима председник или неки други члан студентског парламента обавештава остале чланове о актуалним дешавањима који се тичу студената. Заказивање седница без дневног реда или са недовољно дефинисаним тачкама, иако није ретка појава, одаје утисак неозбиљности студентског парламента и студентских представника.

У припреми седница и дефинисању тачака од помоћи је годишњи план рада, који се усваја на конститутивној седници студентског парламента, а чије би главне смернице новоизабрано руководство студентског парламента требало да има још пре кандидовања и избора.

Важна припремна радња је обавештавање чланова студентског парламента о заказаној седници. Поред обавезног благовременог достављања дневног реда, председник и руководство студентског парламента које припрема седницу треба, у данима који јој претходе, да обаве консултације са већином чланова студентског парламента и упознају их са питањима о којима ће се расправљати на њој. Ово се ради како би се избегла ситуација у којој на седници неколико људи или само председник знају о чему се говори па се расправа и размишљање о проблему (brainstorming) обавља на самој седници што је знатно продужује и чини неефикасом. Чланови студентског парламента који су унапред упознати са детаљима, унапред ће размишљати о питањима о којима ће се расправљати и на седницу ће доћи са предлозима решења.

Сама седница тече тако што се дневни ред исцрпљује тачку по тачку. Рад по свакој тачки почиње уводним излагањем које даје председник или унапред одређени члан студентског парламента (известилац), после којег следи расправа у којој учествују сви заинтересовани чланови. По окончању расправе, тачка се затвара доношењем одлуке, заузимањем става или само примањем информације. О раду на седници води се записник који треба да одражава ток седнице одлуке донете на њој, а који се на наредној седници усваја и на тај начин постаје званични документ студентског парламента који се чува на посебан начин.

По окончању седнице потребно је објавити и извршити донете одлуке. Одлуке и ставови се објављују да би студентска популација била обавештена о раду студентског парламента, те стога не треба посебно наводити колико је ова делатност важна за стварање позитивне слике о студентском парламенту међу студентима. Зато се одлуке и ставови објављују на начин који је најдоступнији најширој студентској популацији, преко сајта, профила на друштвеним мрежама, па и преко медија.

За извршење одлука које доноси студентски парламент најодговорнији су његов председник и студент продекан/проректор. Како механизми за извршење одлука студентског парламента нису предвиђени Законом, на њиховој способности и умешности је да, кроз контакт са менаџментом и у садејству са студентским представницима у органима ВШУ, издејствују њихово извршење. На неким ВШУ овај проблем не постоји зато што су механизми за извршење одлука студентског парламента предвиђени статутом ВШУ што је за сада најбоље могуће решење.

Осим ако потреба не налаже, седнице не треба организовати превише често (више пута месечно), као ни превише ретко. Искуства су показала да је оптималан број две до три седнице по семестру. Зато се на дневном реду требају наћи она питања за која се претпоставља да ће бити актуелна у наредних месец-два.

Поред одржавања седница, које представљају формални рад, студентски парламент обавља читав низ других неформалних активности у које се убрајају размена мишљења и искустава, састанци председништва и активности од ширег значаја за студентску популацију за које студентски парламент оснива ресоре или комисије које се детаљније баве њима (култура, спорт, неформално образовање и сл).

9. ПОЗНАВАЊЕ МАТЕРИЈЕ СТУДЕНТСКИХ ПРЕДСТАВНИКА

С обзиром на значајну улогу коју студентски парламент има у систему високог образовања Републике Србије, као и на тенденцију проширивања поља деловања студентског парламента наредним изменама закона, не треба посебно говорити о важности избора одличних, одлучних, способних, амбициозних и мотивисаних студената за студентске представнике. Студенти некад, не познајући довољно надлежности студентског парламента или му не придајући довољно значаја, за своје представнике у студентском парламенту бирају студенте којима поклањају поверење из чисто субјективних разлога (прави добре журке, добар пријатељ и сл).

Као што на студентима лежи одговорност за избор чланова студентског парламента, тако на члановима лежи одговорност да за руководство студентског парламента и студентске представнике у органима ВШУ изаберу оне студенте који ће на најбољи начин да одговоре постављеном задатку. Обично се и бирају они који ће одговорно и морално да се односе према послу који им је поверен. Али, да би овај задатак обавили на добар начин, они пре свега треба да поседују знања која ће им омогућити да одговоре изазову, као и жеља и могућност да то знање даље проширују.

Још пре кандидовања за одређену позицију, потребно је да познају одредбе Закона и статута ВШУ којима су дефинисане ингеренције и могућности које студентски парламент и студентски представници у органима ВШУ имају, како би стекли оквирну слику о ономе шта их чека. Велики проблем, са којим се суочавају сви студентски представници, када желе да прошири своја знања из ове области, представља апсолутно непостојање публикација које се њом баве. Тај проблем може се превазићи на више начина: кроз семинаре и едукације, кроз учење на личном искуству и искуствима других, стеченим током рада у студентском парламенту и на представничким позицијама као и кроз преношење знања са старијих генерација на млађе. Сваки од ових начина има неке своје недостатке. Основни недостатак семинара и едукација јесте тај што су недовољно чести и што их може похађати ограничен, у односу на укупну популацију скроман, број студентских представника. Код учења на личним искуствима основни недостатак је то што мора да прође одређено време у којем студентски представник учи како треба да ради. То може резултирати недовољним квалитетом његовог рада у почетном (дужем или краћем) периоду. Трећи начин, преношење знања са старијих на млађе, је вероватно и најбољи. Ту студентски представник, постепено напредујући кроз структуру студентског парламента и постепено преузимајући већу одговорност за њихово функционисање, учи од оних који обављају значајније функције од њега, а за које он треба да преузме одговорност у наредном периоду. Овом начину се може замерити то што стечена знања и искуства држи у ограниченом, затвореном кругу.

10. МОТИВИСАНОСТ СТУДЕНТСКИХ ПРЕДСТАВНИКА

Само мотивисани студентски представници могу да уложе своје слободно време и енергију и постигну позитивне резултате у раду студентског парламента. Основни мотив који треба да води сваког студента да постане студентски представник и да се активно укључи у рад студентског парламента и студентско организовање уопште, треба да буде жеља и воља да помогне да се на његовој матичној ВШУ на правилан начин остварују права и поштују интереси студената.

Ово често није довољна мотивација да неко део свог слободног времена посвети општем интересу својих колега па је за такво ангажовање потребно тражити и додатни мотив. Он се често налази, као и код многих других ваннаставних активности, у жељи за стицањем нових знања и сарадњом са пословодством, наставницима и сарадницима ВШУ, додатном и другачијом у односу на ону која се остварује у редовној настави. Ово није лоше, све док се има у виду да је ово један специфичан облик ваннаставне активности, који подразумева

истрајност чак и у случајевима када су интереси студената различити од интереса пословодства и наставника ВШУ, где је студентски представник једнак са наставником и где овај други не представља ауторитет.

С обзиром да свака нова измена закона проширује надлежности студентског парламента и студентских представника, неопходно је омасовљење студентског организовања уз квалитетан одабир и едукацију, како би они адекватно могли да одговоре задатку који пред њих поставља наш систем високог образовања и како би се ојачао њихов капацитет. То се најлакше и најбоље може постићи увођењем нових облика мотивације студената за ангажовање у њима, у виду стипендирања студентских представника и доделе екстракуррикулних ЕСПБ бодова. Неки универзитети су већ учинили искорак у том правцу и усвојили правилнике којима се регулише додатно вредновање ваннаставних активности студената.

11. ОДНОС СТУДЕНАТА ПРЕМА СТУДЕНТСКОМ ПАРЛАМЕНТУ

Нема спора да студенти гласањем преузимају одговорност за састав и рад студентског парламента. Недовољно добар састав и рад студентског парламента води недовољно добром остварењу права и заштити интереса студената и потреби за неинституционалним видовима њиховог остварења и заштите (који су по правилу и мање ефикасни од институционалних). Сваки студент треба да зна, када у априлу има гласачки листић испред себе, да је управо тај чин (гласање) основни начин остварења права и заштите интереса студената у нашем систему високог образовања.

Учешће студентске популације у раду студентског парламента не сме да се сведе само на један дан у години и сам чин гласања, већ мора да представља целогодишње ангажовање, кроз стално праћење рада студентских представника и самог студентског парламента што представља својеврсни притисак на његове чланове и руководство да што боље извршавају своје обавезе према студентима. То интересовање и притисак треба да буде утолико јачи, уколико студентски представници не раде добро, а не да, како је то често случај, тај притисак опада или не постоји из разлога што студенти немају никаква очекивања од таквог састава парламента.

Студенти који су били учесници фокус група које је Центар за развој образовања Београдске отворене школе организовао током 2013. године истакли су да понекад постоје проблеми у комуникацији на релацији студенти – студентски представници. Неки од проблема који су навели су лоше заступање интереса студената пред менаџментом, необавештавање о раду студентског парламента и чињеницу да често не знају ко све чини студентски парламент. Ово је потврђено и у већ поменутом истраживању транспарентности, с обзиром да свега 16 факултета има списак чланова студентског парламента на свом сајту. Такође, чак и када постоји списак чланова, не постоје њихови контакти. На тај начин се смањује шанса за добру комуникацију.

12. ШТА АКО СТУДЕНТИ НИСУ ЗАДОВОЉНИ РАДОМ СВОГ СТУДЕНТСКОГ ПАРЛАМЕНТА?

С обзиром да рад и функционисање студентског парламента нису дефинисани Законом, они се међу собом разликују, како међу ВШУ, тако и на једној ВШУ од године до године. Студентски парламенти функционишу и развијају се под утицајем њихових чланова и праксе из ранијих сазива, па искустава других студентских парламената. На рад студентског парламента утиче и однос менаџмента ВШУ према њему, а како је менаџмент променљив, променљив је и тај однос. Међусобна разноликост студентских парламената сама по себи није лоша, већ обогаћује искуство које се у виду добре праксе може преносити са једног студентског парламента на други.

Како рад и пракса студентских парламената није уједначена долазимо до закључка да има и оних који не врше функцију која им је намењена на добар начин и чијим радом студенти нису задовољни јер преко њих не могу успешно да остваре своја законска права и да штите своје интересе.

Да би студент био незадовољан радом свог студентског парламента морао би да буде упознат са њим и заинтересован за њега. То значи да се ради о заинтересованом студенту, а не о студенту кога рад студентског парламента ни не занима. Незадовољан студент бољи је од незаинтересованог јер жели да побољша рад студентског парламента на својој ВШУ. И незаинтересовани студент може да буде незадовољан, али он ни на који начин не покушава да поправи свој статус већ то очекује од других. Студент може бити незаинтересован зато што је задовољан, па како је задовољан, нема потребе да га интересује како до тога долази. Студент може бити незаинтересован зато што је незадовољан и сматра да његово ангажовање не може ништа да промени да би постао задовољан. Незадовољни студент који хоће нешто да промени најчешће је упознат са радом других студентских парламената или свог из ранијих година. Незадовољан студент може да постане незаинтересован.

Пракса да студенти који нису задовољни радом свог студентског парламента постају незаинтересовани за њега штети како самим студентима, тако и самој идеји студентских парламената. Чест је случај да лош рад студентског парламента не води тежњи да се тај рад у наредном периоду побољша, већ код студената рађа неповерење и анимозитет према овој институцији и води у незаинтересованост за учешће на наредним изборима за студентски парламент – бојкот.

Таква пракса је погрешна због тога што највећу штету од бојкота трпе студенти који на изборима не учествују јер себе лишавају институционалног механизма за побољшање свог положаја. У исто време, тај институционални механизам препуштају актуелном саставу студентског парламента који по њиховом мишљењу не ради добро. Дакле, корист од бојкота избора за студентски парламент и незаинтересованости за његов рад имају управо руководства тих студентских парламената (која не раде добро) јер, према Закону, пред менаџментом и органима високошколске установе, једини легитимни представник студената је управо

студентски парламент. Уз то, чланови и руководства студентских парламената се користе одређеним привилегијама у виду просторија, компјутерске опреме и телефона, које је ВШУ дужна да обезбеди студентском парламенту за несметан рад, затим путовањима на семинаре и едукације, као и могућношћу да распоређују финансијска средства која су у буџету ВШУ намењена за студентске активности.

То је управо разлог због кога треба да дође до промене у свести већине студената, да су студентски парламент сви студенти, а не његов актуелни састав и руководство, који су тренутни и променљиви. Зато дилема која се поставља пред студенте не сме да буде „да ли изаћи на изборе за студентски парламент или их бојкотовати“, већ „да ли подржати актуелни састав и руководство студентског парламента или их мењати“. Незадовољан студент не сме постати незаинтересован већ се мора ангажовати како би у његовом студентском парламенту дошло до промена и побољшања.

Такође, врло је битно да трошење горе поменутих финансијских средстава буде транспарентно. Ипак, често ни сама администрација факултета не објављује податке о томе колико новца је факултет издвојио за рад студентског парламента. Према резултатима истраживања Београдске отворене школе, ниједан факултет нема овај податак на свом сајту. Нажалост, ово је још један од разлога за лошу комуникацију на релацији студенти – студентски представници, с обзиром да студенти често мисле да се новац троши ненаменски.

13. ЗАСТУПЉЕНОСТ И УТИЦАЈ СТУДЕНТСКИХ ПРЕДСТАВНИКА У ОРГАНИМА ВШУ

За утицај студената на доношење одлука и управљање на ВШУ од највећег је значаја њихово присуство у органима који их доносе. То су савет и стручни орган. Студентски представници у овим органима, поред председника студентског парламента и студента продекана/проректора носе највећу одговорност за извршење одлука студентског парламента и остварење утицаја студената на одлучивање и управљање на ВШУ.

Нечија заступљеност у једном органу, у овом случају студената у органима ВШУ, није исто што и утицај на доношење одлука у њему. Заступљеност представља базични основ, али не и доминантан фактор утицаја. Уколико студенти нису заступљени у неком органу високошколске установе, он нису ни у могућности да утиче на одлуке које се доносе у њему. Међутим, поред заступљености, постоје и други фактори од којих у великој мери зависи утицај студентских представника у њима. Неки од тих фактора зависе од самих студентских представника, а неки су спољне природе. За успешан рад студентског парламента и доношење одлука у интересу студената најважније је да студентски представници буду заступљени у органима ВШУ и имају утицај на њихов рад.

Члан 52. (Састав савета високошколске установе)

.....

Од укупног броја чланова савета из става 1. Овог члана, представници високошколске установе чине две трећине, заокружено на најближи непаран број, док су представници студената и представници оснивача заступљени са једнаким бројем чланова до пуног састава.

.....

Члан 55. (Стручни орган)

Стручни орган високошколске установе одлучује о питањима од интереса за реализацију наставе, научно-истраживачког и уметничког рада.

При расправљању, односно одлучивању о питањима која се односе на осигурање квалитета наставе, реформу студијских програма, анализу ефикасности студирања и утврђивања броја ЕСПБ бодова, у стручним органима и њиховим телима учествују представници студената.

У стручним органима из става 2. овог члана студенти чине до 20% чланова, а у њиховим телима чине 20% чланова.

.....

Анкета „Учешће студентских представника у управљању високошколских установа у Републици Србији“, спроведена је у оквиру TEMPUS пројекта SIGMUS, у периоду од марта до маја 2011. године, паралелно код студентских парламената и пословодстава свих ВШУ у Србији. Иако је од тад прошло доста времена, како је ово једина анкета такве врсте и толиког обима спроведена код нас, користимо њене резултате како би у даљем тексту илустровали рад студената у органима ВШУ.

Анкета је показала да на неким од њих нису испоштоване законске норме које регулишу заступљеност студената у органу управљања, односно да се у многим од њих креативно тумаче како би се умањила заступљеност студената у стручном органу. Наиме, студенти у просеку чине 13,7% од укупног броја чланова наставно-научног већа или просечно шест студената. Највећи проценат заступљености студената у ННВ је 32%, а најмањи 0%. Нулта заступљеност (студенти нису чланови ННВ), присутна је код чак 9% високошколских установа. Оне законску одредбу да „студенти чине до 20% чланова“ тумаче као „заступљеност од 0 до 20%“.

Високошколске установе, према резултатима Анкете, углавном поштују законске одредбе о заступљености студената у органу управљања. То није случај само у 3,17% случајева, где студенти немају своје представнике у савету. Што се броја студената-чланова савета тиче, ВШУ које имају седамнаесточлани, односно деветнаесточлани савет (52% од укупног броја ВШУ), имају три члана из реда студената, а оне са двадесеттточланим саветима (20% ВШУ), четири члана. Три члана из реда студената има 64,29% ВШУ, четири члана 21,43% ВШУ, док 11,11% њих има неки други број чланова из реда студената.

14. РАД СТУДЕНТСКИХ ПРЕДСТАВНИКА У ОРГАНИМА ВШУ

Рад и активности студентских представника о органима ВШУ јако су важни за остварење утицаја студената на одлучивање и управљање ВШУ, као и за извршење одлука и промоцију ставова студентског парламента. Да би студентски представници могли да утичу на доношење одлука у органима ВШУ чији су чланови, треба да имају право гласа у тим органима (реални утицај), као и да имају право да изложи своје мишљење и евентуално приволе још неког члана органа (који није студент) да га својим гласом подржи (потенцијални утицај). Закон студентима у стручном органу даје право гласа само приликом одлучивања о тачно одређеним питањима (таксативно набројана), док студенти у савету имају право гласа по свим питањима (право гласа се ни са чим у Закону не ограничава). Што се права на дискусију тиче, оно је студентима готово увек признато, чак и у случајевима када немају право гласа. Посебно је питање колико га они користе.

Коришћење права на дискусију може да буде један од показатеља припремљености студентских представника за седнице органа ВШУ, затим степена разумевања материје којом се баве, као и мотивисаности да се делује у интересу студената.

Да би студенти могли да утичу на рад и одлуке органа ВШУ, пре свега мора да присуствују седницама органа чији су чланови. Разлози одсуства студентских представника могу бити двојаки. Први разлог, присутан у пракси, је непозивање од стране служби ВШУ која је за то задужена. Овај разлог је јасан: студентски представник који није обавештен о одржавању седнице органа чији је члан, није ни имао могућности да њој присуствује и утиче на одлуке које су на њој донете. Ова појава нам говори једино о законитости рада тих ВШУ. Друга група разлога за недолазак студентског представника на седницу појављује се када је уредно позван. Тада разлоге неучествовања можемо тражити једино у њему самом и његовом односу према преузетим обавезама. Основни морални квалитет студентског представника, уз обавезу да у студентском парламенту и осталим органима ВШУ заступа интересе студената, а не своје личне или интересе менаџмента и наставника када су они супротстављени интересима студената, јесте и да се одговорно односи према интересима студената и самој улози студентског представника у којој се налази. А то се пре свега односи на оне студентске представнике које студентски парламент делегира у друге органе ВШУ. Они не смеју доласку и припремљености за седнице органа у који су делегирани претпостављати своје приватне обавезе, па ни обавезе које проистичу из наставе. Наиме, када студентски представник не спреми добро испит, штету може да нанесе само себи. Недоласком на седнице органа ВШУ у које их је студентски парламент делегирао они наносе штету свим студентима. Сваки студентски представник, још када се кандидује за чланство у одређеном органу ВШУ, треба да рачуна и на одређена одрицања те врсте. Као што недолазак студентских представника искључује њихов утицај у органима ВШУ, тако га делимични долазак (долазак само неких чланова) студентских представника умањује.

Све су ово негативне појаве које не би требало да се дешавају студентским представницима, поготово ако узмемо у обзир да би за чланове органа ВШУ обично бирају искуснији студентски представници са дужим стажом у студентском парламенту. Неприсуствовање студентских

представника седницама органа ВШУ онда када су уредно позвани и неприпремљеност за седнице која резултира недискутовањем, осим што много говоре о самим студентским представницима и лошем одабиру студентског парламента, говоре и о недовољној понуди кадрова на страни студентског организовања и недовољној мотивисаности студената за чланство у органима ВШУ. Са друге стране, једино мотивисани студентски представник може своје чланство у органу ВШУ да претвори у утицај на доношење одлука.

Поред свих горе наведених проблема у раду, који су махом последица немотивисаности, непознавања материје и неодговорности студентских представника, јавља се још један проблем који има други узрок, а манифестује се кроз подељеност студентских представника у органу ВШУ. Последица неусклађености става студентских представника у органу ВШУ је подељеност приликом дискусије и гласања. Не треба посебно говорити о утиску који на остале чланове органа ВШУ остављају студенти који дискутују супротстављено. Ова појава је најбољи показатељ подељености у студентском парламенту и различитом виђењу интереса студената од стране различитих (група) студентских представника. Хронична неуједначеност ставова студентских представника, као последица разлике у виђењу интереса студената, најчешће свој епилог налази на наредним изборима за студентски парламент.

Како су студентски представници мањина у свим органима ВШУ није тешко закључити да подељеност у великој мери, а некад и потпуно, искључује утицај студената на доношење одлука у управљање ВШУ. Постоји и супротна појава која значајно увећава утицај студентских представника на доношење одлука. То је подељеност чланова органа ВШУ који нису студенти, најчешће наставника. Када је дубока и прилично изражена, увећава утицај студентских представника до те мере да њихови гласови постају неопходни за доношење било које одлуке. На примеру замишљеног органа који има 10 чланова, од којих су два студентски представници са неограниченим правом гласа, а осам наставника који су дубоко подељени у два „табора“ од по четири, можемо видети да ће бити усвојене само оне одлуке које предложи један од табора, а подрже студенти. Тада се заступљеност од 20% у том органи претвара у стопостотни утицај на доношење одлука у њему.

Да би стекли овакву позицију у одлучивању неког органа, поред изражене поделе наставника, потребно је и да студентски представници умеју да је препознају и искористе, за шта су потребни искуство и дипломатске вештине. Није тешко закључити да ће у таквој ситуацији наставници чије предлоге подржавају студентски представници бити и у обавези да подржавају студентске предлоге, што може много да помогне остварењу студентских интереса на ВШУ. Услов да студентски представници имају неограничено право гласа говори нам да су овакве ситуације могуће у савету или помоћним органима ВШУ (етички комитети за наставнике, дисциплинске комисије за студенте и сл.).

Већ поменута анкета, рађена у оквиру TEMPUS пројекта SIGMUS, показује да на 17,4% ВШУ студенти немају право гласа у наставно – научном већу (ННВ). На 5% ВШУ студенти немају једнако, а на 3% ВШУ немају уопште право гласа у Савету.

Студентски представници у ННВ, у 18,25% случајева „често дискутују“, у 73,02% случајева „повремено дискутују“, док у 8,73% случајева не дискутују. Ситуација је знатно боља када је у

питању Савет. Ту студентски представници „често дискутују“ у 28,33% случајева, „повремено дискутују“ у 66,67% случајева, док у 5% случајева не дискутују. Иако се у ННВ расправља о темама од далеко веће важности за студенте, ова разлика може се објаснити чињеницом да студентски парламент у Савет готово увек делегира искусније и квалификованије студентске представнике него у стручни орган.

Када је реч о присутности студентских представника седницама, према подацима добијеним од менаџмента, студенти-чланови ННВ присуствују у просеку на 79,49% одржаних седница, док је према подацима добијеним од стране студентског парламента то 87,5% одржаних седница ННВ. Као најрелевантнији податак би требало узети средњу вредност, која износи 82,84%, што је прилично добар постотак присутности.

Према подацима добијеним од менаџмента ВШУ, на седнице ННВ, на 87,84% ВШУ студентски представници се позивају увек, на 9,46% ВШУ се позивају ретко, док се на 2,7% ВШУ не позивају никад. Према подацима студентских парламената, на 78,13% ВШУ се позивају увек, на 15,63% се позивају ретко, док се на 6,25% не позивају никад. Анкета говори да седницама ННВ просечно присуствује 65,1%, а седницама Савета 89,8% студената, од укупног броја студентских чланова.

Више од 78% анкетираних изјавило је да студенти увек заузимају уједначен став приликом гласања у органима ВШУ, око 18% да углавном гласају исто, мање од 1% да ретко имају усаглашен став, док је око 5% анкетираних изјавило да студенти никад немају усаглашени став. Подељеношћу наставника у органима ВШУ, Анкета се није бавила.

15. СТУДЕНТСКИ ПАРЛАМЕНТИ УНИВЕРЗИТЕТА, СТУДЕНТСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ, СТУДЕНТСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

Студентски парламенти факултета, високих школа струковних студија и интегрисаних универзитета делују у сличним организационим условима и окружењу јер је реч о компактним ВШУ. Студентски парламенти неинтегрисаних универзитета, а такви су сви државни универзитети осим Државног универзитета у Новом Пазару, делују у прилично другачијим условима и окружењу јер се ради о сложеним ВШУ. Разлика се може приметити још приликом избора и њиховог конституисања. Наиме, док студентске парламенте напред наведених ВШУ директно бирају студенти те ВШУ, па су њима и одговорни, избори за студентски парламент универзитета спроводе се на факултетима у саставу универзитета. Унапред одређен број чланова студентског парламента универзитета се бира на сваком факултету, а избори могу да се спроводе непосредно, тако што их бирају студенти, или посредно, тако што се бирају у студентском парламенту факултета.

И поред тога, студентски парламент универзитета не представља само скуп студентских парламената факултета, него посебан ниво остварења права и заштите интереса студената. Руководство студентског парламента универзитета, председник и студент проректор и

студентски представници у органима универзитета у свом деловању заступају интересе свих студената универзитета и говоре у њихово име, а не само интересе студената факултета са кога долазе. Како постоје одређене одлуке за чије је доношење надлежан универзитет, уз интегративну тенденцију да се све више овлашћења преноси са факултета на универзитет, јако је важно ово деловање студентских представника у органима универзитета и активност руководства студентског парламента универзитета.

Да би превазишли проблем недоступности студентима, који најчешће немају директан контакт са студентским парламентом универзитета већ су упућени на студентски парламент свог факултета, њихова руководства своје активности могу да промовишу преко локалних медија, који су им доступни јер се баве општим проблемима заједничким за све студенте универзитета. Оваква медијска гостовања стварају позитивну слику студентских парламената код студената.

За разлику од студентских парламената који су органи ВШУ, студентске конференције делују на националном нивоу. Оне нису партнер некој конкретной ВШУ већ су партнер ресорном министарству и државним органима у креирању и мењању образовне политике у Србији. Зато постојање и деловање студентских конференција представљају кровну надградњу система студентских парламената у Србији. Постоје две студентске конференције: Студентска конференција универзитета и Студентска конференција академија струковних студија, и њихов рад је дефинисан Законом.

Члан 22. (Студентске конференције)

Ради остваривања заједничких интереса студената као партнера у процесу високог образовања оснивају се Студентска конференција универзитета и Студентска конференција академија струковних студија.

Студентску конференцију универзитета чине представници студентских парламената универзитета.

Студентску конференцију академија струковних студија и студентских парламената високих школа струковних студија чине представници студентских парламената академија струковних студија.

Организација и рад конференција из става 1. овог члана уређују се статутом конференције. Студентске конференције имају право да дају мишљење о питањима из члана 11. тачка 6) овог закона.

Средства за рад студентских конференција обезбеђује се у буџету Републике.

Студентске конференције имају својство правног лица које стичу уписом у судски регистар у складу са законом.

Уз друге, до сада наведене улоге, студентске конференције и студентски парламенти универзитета су јако значајни за преношење позитивних искустава студентских парламената јер су место окупљања студентских представника различитих ВШУ.

Студентски парламент и студентске конференције су једини законом регулисан облик студентског организовања у нашој земљи. Постојање и деловање студентских организација није регулисано ниједним законским актом. У недостатку адекватне законске регулативе оне свој статус подводе под удружења, регулисана Законом о удружењима. Међутим, овај Закон не препознаје студентске организације као посебну категорију удружења, па је на њихов правни статус истоветан са статусом било ког другог удружења грађана. Такође, нико не може неформалној групи студената, која не испуњава услове предвиђене Законом о удружењима, да забрани да себе назива и да делује као студентска организација.

16. СТУДЕНТСКИ ПРЕДСТАВНИЦИ И АКРЕДИТАЦИЈА ВШУ

Осим што је кључна за обезбеђење квалитета наставе, акредитација високошколских установа, на посредан начин, игра и велики утицај у обезбеђењу утицаја студената и управљања високошколским установама. Наиме један од задатака који Комисија, у процесу екстерне евалуације, треба да обави јесте и да утврди да ли на ВШУ постоји студентски парламент коме су обезбеђени услови за рад и да ли заступљеност (број и права) студентских представника у органима и телима ВШУ одговара оној која је предвиђена у Закону.

Од великог значаја за остварење овог циља јесте увођење студентског члана у рад поткомисија за акредитацију, које обављају екстерну евалуацију ВШУ. Ови студенти, делегирани од стране студентских парламената свих акредитованих универзитета у Србији и обучени од стране КАПК представљају, за сада, најјаче оружје спољашњег притиска на ВШУ да студентском парламенту и студентским представницима обезбеди загарантована права. Они, као чланови поткомисије за акредитацију, треба своје искуство стечено у студентском организовању и знање из области процеса акредитације, које су стекли на курсу, усредсреде пре свега на функционисање и рад студентских представника. Њихове примедбе би требале да утичу на пословодства ВШУ да, како би успешно прошли кроз процес акредитације, у значајној мери побољшају положај студентског парламента на тој ВШУ.

Како вршити мониторинг транспарентности - методологија

Студентски представници, као они који учествују у процесу доношења одлука и представљају студенте, између осталог треба такође да се старају и на неки начин врше мониторинг поштовања минимума транспарентности и доступности информација од значаја за студенте. Сва она студентска питања која често остану без одговора, као на пример „Како се формира школарина?“, „Зашто морам да плаћам ту таксу?“ или „Да ли професор има право да поступи на тај начин“ произлази из чињенице да документи који регулишу те области нису доступни на сајту факултета. То је показало истраживање у оквиру пројекта **„За одговорније универзитете у Србији“** који спроводи **Центар за развој образовања Београдске отворене школе**. Управо зато је то интерес и студентских представника. На крају, транспарентност представља и једну од основних брана против корупције. Скоро па је непотребно објашњавати зашто је корупција лоша за све системе, а поготово за систем образовања једне земље.

Тим Центра за развој образовања је развио методологију за истраживање транспарентности рада факултета. Исту методологију за мониторинг могу применити и студентски представници.

ДОКУМЕНТА/ИНФОРМАЦИЈЕ ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА

Најпре смо одабрали 30 докумената, чији ће значај и утемељење за доступност и транспарентност бити објашњени у наредним редовима.

Документе смо поделили на оне чије се утемељење налази у законском оквиру и на оне чије утемељење налазимо у потреби да се подигне квалитет високог образовања и повећа информисаност студената о њиховим правима, обавезама и условима студирања. Објављивање ових информација је минимум добре праксе у вези са транспарентношћу пословања високошколских институција, стога је очекивано да се оне нађу на сајтовима факултета. Према материји коју регулишу, документа смо поделили на **нормативна акта, финансије, студентска питања и развој**.

НОРМАТИВНА АКТА

1) Правилник о дисциплинској одговорности студената

Значај овог документа је у томе што јасно дефинише и раздваја академско и неакадемско понашање студената и поставља стандарде у санкцијама за недолично понашање. Самим тим, оне не могу бити арбитрарне, као и доношене *ad hoc* већ их мора пратити одређени поступак.

2) Етички кодекс

Етички кодекс је документ који регулише понашање предавача и наставника према студентима као и обавезе у научном раду и академској заједници уопште. Он детаљно дефинише прихватљиво и неприхватљиво академско понашање, као и казне за њихову појаву и утврђује покретање и процес поступка по повреди етичког кодекса. Овај документ је посебно значајан како би студенти знали коме и како да пријаве неакадемско понашање професора. Етички кодекс и пословник етичке комисије могу да буду у једном документу. Исто важи и за правилник о дисциплинској одговорности студената и пословник дисциплинске комисије.

3) Статут ВШУ

Факултети су према **Закону о високом образовању**¹ обавезни да их поседују и да их сами израђују. Статут је најважнији документ који факултети поседују, то је 'факултетски устав' који регулише његов рад. Овај документ је веома значајан за све запослене, студенте и ширу јавност јер се могуће злоупотребе које се јављају изврдавањем и непоштовањем задатих прописа могу сузбити само његовим познавањем од стране свих заинтересованих група, а пре свега познавањем права и обавеза који проистичу из тако уговорених односа.

4) Пословник дисциплинске комисије

Овај документ регулише састав и начин избора чланова дисциплинске комисије као и њен рад. Сама дисциплинска комисија се бави питањима дисциплинске одговорности студената, тачније спроводи правилник о дисциплинској одговорности студената. Транспарентност овог документа је важна као гарант студентима да комисија ради на праведан и одговоран начин. Самим тим је она прихваћенија као арбитар академског понашања студената. Стога је јавност рада као и јавност начина на који се прописи спроводе јако битна.

5) Извештај дисциплинске комисије

Као и сваки други орган, дисциплинска комисија би на крају одређеног временског периода требало да доставља периодичне извештаје о свом раду надлежном органу управљања или руковођења факултета. Тај документ би требало да садржи све појединости од важности за рад те комисије, као што су на пример: састав чланова, укупан број покренутих дисциплинских

1. Члан 46, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_visokom_obrazovanju.html

поступака и њихов кратак опис (против којих лица су покренута, по ком основу и који су били резултати) и сл.

6) *Пословник етичке комисије*

Овај документ регулише састав етичке комисије и начин бирања њених чланова, као и делокруг рада, начин доношења одлука и све остале области од значаја за рад етичке комисије. Етичка комисија је пандан дисциплинској комисији са тим што је њен фокус на повредама етичког кодекса од стране запослених на универзитету. Како је етички кодекс регулатива универзитетског карактера, тако је и етичка комисија тело које је у надлежности датог универзитета.

Транспарентност овог документа на факултетима би свакако допринела томе да се скрене пажња на рад етичке комисије универзитета. На тај начин би се повећала могућност да студенти пријављују проблеме са којима се сусрећу, али такође би било видљиво на који начин етичка комисија делује, што је нарочито битно услед мањкавости у предвиђеним санкцијама.

7) *Извештај етичке комисије*

Овај документ садржи приказ рада етичке комисије за одређени временски период, најчешће академску годину. У њему би требало да се налазе подаци као што су: број покренутих процеса, подаци о лицима против којих су покренути процеси, по ком основу и са којим исходом, састав етичке комисије, као и сва друга питања од важности за њен рад.

Са обзиром на то да је етичка комисија универзитетско тело значи да би овај документ требало да буде састављен на универзитетском нивоу, тј. да факултети немају ингеренција над његовим писањем и садржајем, већ само могу да га објаве на свом сајту уколико га универзитет изради.

8) *Извештај комисије за упис*

Транспарентност пословања уписне комисије, тј. извештаја који након сваког уписног круга треба да буде достављен надлежним органима на факултету, изузетно је важна за сузбијање коруптивних радњи на факултетима.

Уписни процес је један од елемената високошколског система који је институционално подложен корупцији, како је утврдила независна студија Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Стога је транспарентност уписа на факултете јако важна карика у ланцу спречавања махинација. Адекватна илустрација важности транспарентности је афера приликом уписа сина бившег министра за Косово и Метохију на Фармацеутски факултет, иако се налазио 178 места испод црте за упис. За ово се не би сазнало да списак кандидата за упис на основне студије није јавно објављен на сајту, са збиром освојених поена сваког кандидата.

9) *Пословник Савета факултета*

Савет факултета је орган управљања сваког факултета чији састав чине законски одређен број представника међу запосленима, оснивачима и студентима. Са обзиром на то да он представља главни управни орган, јер доноси све главне одлуке важне за несметан рад

факултета (као на пример усвајање финансијског плана и извештаја или бирање декана и продекана), функционисање његовог рада требало би да буде јавно и транспарентно, као и правила по коме он заседа. Јавност рада савета факултета се у највећем броју случајева осигурава тиме што његовим седницама могу присуствовати заинтересоване особе, али без права да узму учешћа у дискусији или права гласа, док је транспарентност осигурана тиме што се главне одлуке објављују на сајту факултета или огласној табли.

10) Правилник о евалуацији студија

Овај документ регулише процес интерне евалуације студија на факултету, односно самовредновање студија (што подразумева вредновање наставног кадра, студијских програма, уџбеника, просторија, опреме као и свега другог што има утицај на квалитет студија на датом факултету). Транспарентност правилника је битна да би се лакше уочили могући институционални недостаци тј. мањкавости у начину на који се врши оцена студија. Њиховим откривањем и отклањањем би се знатно побољшала анализа квалитета студија на неком факултету, што би довело до подизања њиховог квалитета у дужем року.

11) Правилник о упису на основне студије

Овај правилник регулише процес уписа на основне студије тако што прецизира потребне услове да би се неко лице уписало на дати факултет и начин на који се врши рангирање кандидата за упис. Транспарентност овог документа је значајна јер на недвосмислен начин показује правила која се морају поштовати при упису. Ова област је регулисана како универзитетским одлукама тј. универзитетским правилником о упису на основне студије (какви су рецимо Правилници о упису на Универзитетима у Београду или Нишу) али и факултетским правилницима или регулативама, као што је правилник о студирању.

12) Правилник о упису на други и трећи степен студија

Овај документ регулише сва питања у вези са уписом на мастер и докторске студије факултета. Транспарентност овог документа је значајна из истог разлога као и транспарентност правилника о упису на основне студије - јер на недвосмислен начин показује правила која се морају поштовати при упису. Ова област је регулисана како универзитетским одлукама тј. универзитетским правилником о упису студената на студијске програме (какви су рецимо Правилници о упису на Универзитетима у Београду или Нишу) али исто као и у случају уписа на први степен студија, такође и факултетским правилницима или регулативама, као што је правилник о студирању.

13) Правилник о полагању испита и оцењивању студената

Овај правилник детаљно дефинише сва релевантна питања у вези са полагањем испита и предиспитним обавезама и успоставља стандарде који се морају поштовати при оцењивању. С обзиром да је полагање испита најважнија обавеза студената, овај документ је од велике важности за њих.

Стога, уколико постоји документ који успоставља заједнички сет стандарда у вези са начином полагања испита и критеријумом оцењивања, битно је да буде доступан студентима. На тај начин би могли да се упознају са овим документом и евентуално укажу на његово непоштовање, нарочито ако оно може резултирати коруптивним понашањем.

14) Стратегија обезбеђивања квалитета

Овај документ се бави системом осигуравања квалитета свих сегмената рада факултета: наставног процеса, опреме и просторија, наставног кадра, студената итд. Његов стратешки циљ се огледа у томе што даје не само анализу постојећег стања него и смернице за унапређивање тог стања.

Стога је овај документ веома важан за подизање квалитета, нарочито квалитета образовања и свршених студената, јер је без њега онемогућено дугорочније планирање већ се све предузете мере морају ограничити на привремене подухвате.

ФИНАНСИЈЕ

15) Финансијски план

Овај документ је значајан, с обзиром да су финансије посебно рањив сегмент за појаву корупције. Финансијски план је обавезан сегмент Информатора о раду, а с обзиром да је Информатор о раду документ који је сваки орган јавне власти² дужан да изради и постави на свој сајт, самим тим очекујемо висок ниво доступности финансијског плана.

16) Финансијски извештај

Исто као и финансијски план, финансијски извештај је посебно значајан са аспекта борбе против корупције. Такође је обавезан сегмент Информатора о раду.

17) Висина школарине

Ово је информација која углавном највише интересује будуће студенте. С обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја, на предлог високошколских институција, одобрава одлуку о висини школарине на државним факултетима, те су ти подаци доступни и на сајтовима универзитета који објављују заједнички конкурс за упис, нема никаквог разлога да ова информација не буде јавно доступна.

2. Према Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја, орган јавне власти је 1) државни орган, орган територијалне аутономије, орган локалне самоуправе, као и организација којој је поверено вршење јавних овлашћења, и 2) правно лице које оснива или финансира у целини, односно у претежном делу државни орган (члан 3.)

18) Спецификација школарине

Спецификација школарине тј. документ који означава које све услуге пружа факултет студентима а улазе у висину школарине, један је од важних докумената за рад факултета али и студенте и њихове родитеље. Овај документ треба да објасни које услуге факултет пружа за плаћену школарину (било да њене трошкове сноси студент или држава), а које услуге се наплаћују посебно. Такође, спецификација би требало да садржи и информације о томе колики удео у оквиру школарине има свака од услуга која је наплаћена школарином.

Овај документ је постао обавезан Законом о изменама о допунама Закона о високом образовању.³

Значај овог документа се не може довољно истаћи, јер би његово постојање допринело већој транспарентности финансијских токова факултета. Не само што би студенти знали шта све морају додатно да плате осим школарине, него би такође сазнали и који су критеријуми за одређивање висине школарина. То би бацило светло на тренутну праксу која постоји међу државним факултетима да школарине на друштвеним и природним или техничким факултетима буду значајно различите, и то знатно више код друштвених факултета који немају трошкове за лабораторије, опрему, хемикалије и сл.

19) Акти којима се регулишу ценовници

Под актима којима се регулишу ценовници подразумевана су она документа која садрже правила о начину на који се одређује цена факултетских услуга (школарина или такси). За разлику од спецификације школарине која би као документ требало да садржи информацију о уделу сваке услуге која је наплаћена школарином, акти који регулишу ценовнике су документа која у себи садрже правила и за остала додатна плаћања осим школарине. Ови акти су и општији документи јер прецизирају правила и услове за то који трошкови, на који начин и у ком уделу улазе у цену услуга које пружа факултет.

Овај документ је посебно значајан, с обзиром да студенти често не разумеју како се формира цена одређене таксе, поготово зато што постоје различите праксе од факултета до факултета, на истом универзитету.

20) Информације о давању простора у закуп

Финансијски проблеми са којима се суочавају високошколске институције у Србији их приморавају да проналазе различите изворе прихода, међу којима се често јавља и издавање вишка простора за комерцијалне делатности приватним лицима, уз одговарајућу новчану накнаду. Углавном се у тим просторима отварају пекаре, продавнице брзе хране, књижаре, фотокопирнице и слични објекти, чији су главни клијенти студенти. Док приватни факултети немају ограничења у овом погледу, осим можда пословне политике власника и управе,

3. Члан 15, <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2014/2570-14Lat.pdf>

државни факултети морају прво да траже дозволу за давање простора у подзакуп и присвајање кирије од Дирекције за јавну имовину, с обзиром да нису власници простора који користе већ је то Република Србија. У супротном, новац би морао бити пребачен републичком буџету.

21) Списак студентских такси са износима – ценовник

Информација о ценовнику услуга које пружа факултет је од важности за студенте, али и за њихове породице које углавном сnose трошкове њиховог студирања, нарочито зато што постоје недоречености и различите праксе у вези са наплатом студентских такси.

Један део студената сматра да неки државни факултети који имају ниске износе школарина (како би привукли што више бруцоша) накнадно допуњују буџет наплатом студентских такси. Самим тим, те таксе су обично више и чешће се наплаћују. Неусклађеност политика факултета по овом питању илустрuje случај да на нивоу једног универзитета, па чак и исте групације факултета, постоји различит приступ студентским таксама (од тога да их не наплаћују или су у питању мали износи, до тога да су студентске таксе високе а да изузимања од плаћања нема).

СТУДЕНТСКА ПИТАЊА

22) Пословник о раду студентског парламента

Пословник о раду студентског парламента⁴ регулише начин функционисања тог факултетског органа: заказивање седница, принцип рада, постојање кворума, начин гласања и избора за функције, делегирање представника у друге органе по дужности, као и сва остала питања од значаја за функционисање студентског парламента.

Од изузетне је важности да сви студенти буду упознати са начином на који функционише студентски парламент, како би се повећала поузданост у транспарентан рад и поверење у студентски парламент и њихову посвећеност заступању студентских интереса.

23) Одлука о расписивању избора

Као и у сваком изборном процесу, транспарентност утиче на смањење изборних махинација, подстиче здраву конкуренцију међу кандидатима, а слободни и фер избори омогућавају избор оних представника који имају највећу подршку међу бирачима.

Са друге стране, смањена транспарентност овог процеса утиче на висок ниво незаинтересованости и апстиненције студената у изборном процесу.

24) Списак чланова студентског парламента

Да би постојала успешна комуникација између студената и њихових представника у студентском парламенту, неопходно је да студенти знају ко су чланови студентског тела. На тај начин, они могу да им се обратe са својим иницијативама или проблемима. На факултетима који имају

4. Или правилник о раду, како се још назива

мали број студената ово не представља препреку с обзиром да се такве информације лако шире, међутим на факултетима са великим бројем студената је често веома тешко сазнати ко је све члан студентског парламента. Такође, уз само име и презиме представника треба назначити и контакт (имејл адреса или број телефона), да би они могли да буду контактирани и на неки други начин осим искључиво непосредно. Друга могућност је да барем постоје контакт подаци за неку особу из парламента која је задужена за комуникацију са студентима.

25) Износ средстава које факултет издваја за рад студентског парламента

Транспарентност финансија студентских тела је једно од важних питања којем се не придаје довољно значаја. Јавност тока новца од факултета ка студентима преко студентског парламента може јасно да укаже на чињеницу да ли се тај новац троши наменски или не, или да ли факултети уопште уплаћују новац за потребе студената и да ли су те суме адекватне. У случају факултета који не уплаћује новац за студентске потребе, транспарентност финансијских токова би оснажила преговарачки положај студентских представника јер би онда могли да траже помоћ осталих студената у захтевима за преусмеравање одређене суме за потребе студентског парламента.

РАЗНО

26) Извештаји о спроведеним евалуацијама наставног кадра

Извештај о спроведеној евалуацији наставног кадра је документ који садржи податке о томе на који начин је евалуација извршена и каква је слика тренутног стања. Уколико је евалуација вршена студентском анкетом, што је једна од обавеза, онда се ту налазе подаци о томе колико је студената попунило анкету, када је анкетирање вршено, која питања су коришћена итд. Ови извештаји о евалуацији показују колико је институционализован процес евалуације наставног кадра, тј. да ли се томе приступа системски или су то појединачне *ad hoc* мере. Такође, низ извештаја указује на то да ли се ситуација у неком одређеном временском раздобљу побољшала, тј. да ли су предузете мере дале резултата или не.

Транспарентност овог документа је од велике важности за студенте. Уколико студенти никада не сазнају резултате евалуације, временом опада мотивација и заинтересованост за ефикасно учествовање и искрено попуњавање анкета, с обзиром да не виде последице/позитивне промене у раду евентуално лоше оцењених професора.

27) Резултати професора на евалуацијама (за сваког професора по имену и презимену)

Анкетирање студената и оцене професора добијене тим путем су јако важни сегменти образовања јер се управо на тај начин омогућава да студенти више не буду само конзументи високог образовања, већ пре свега равноправни учесници у том систему, чије искуство је потребно да би се направио напредак у квалитету студија, као што и сам болоњски систем предвиђа. Студенти су ти који имају директно искуство са свим видовима образовног процеса - они похађају предавања, вежбе и консултације, савлађују градиво из уџбеника, те једино они могу указати на проблеме који иначе могу остати недетектовани другим методама.

Ако се осврнемо на чињеницу да је систем контроле или непостојећи или да зависи од добре воље управе факултета, постаје јасно да је неопходно поставити резултате студентских анкета на

факултетске сајтове. На тај начин би јавно било познато који професор држи добра предавања и инволвира студенте а који не, који професор касни или не држи часове консултација, и сл. Овај корак би сигурно довео до одређеног побољшања ситуације, али најбољи резултати би били добијени комбиновањем са системом казни и награда за професоре (награде не морају нужно да буду новчане).

28) План интегритета

План интегритета је документ који служи за идентификацију системских одлика и процедура које доприносе развоју коруптивних пракси унутар неке институције или повећавају ризик да до њих дође. Такође, овај документ треба да предвиди сет мера чијом имплементацијом би се тај ризик смањио или уклонио. То не значи да ризика од појаве коруптивних радњи више не би било, већ само да би они били сведени на најмању могућу меру.

Овај документ је обавезан Законом о Агенцији за борбу против корупције.⁵

29) Информатор о раду

Информатор о раду је документ који је сваки орган јавне власти⁶ дужан да изради. Са обзиром на то да факултети, како државни тако и приватни врше поверене јавне дужности јер издају јавне документе, и они имају дужност израде и редовног ажурирања информатора о раду. Информатор треба да садржи све информација од значаја за јавност и рад државног органа, као што су на пример информације о организационој структури, опис надлежности, овлашћења и обавеза, прописе по којима поступа и услуге које пружа, подаци о приходима и расходима, државној помоћи и јавним набавкама итд. Према принципу проактивног давања информација, све оне треба да буду лако доступне заинтересованој јавности, што је и функција информатора о раду.

Овај документ је обавезан Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја.⁷

30) Годишњи извештај Поверенику за информације од јавног значаја и заштиту података о личности

Овај документ се израђује једном годишње и прослеђује канцеларији Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Он треба да садржи преглед

5. Члан 59, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_agenciji_za_borbu_protiv_korupcije.html

6. Према Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја, орган јавне власти је 1) државни орган, орган територијалне аутономије, орган локалне самоуправе, као и организација којој је поверено вршење јавних овлашћења, и 2) правно лице које оснива или финансира у целини, односно у претежном делу државни орган (члан 3.)

7. Члан 39, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_slobodnom_pristupu_informacijama_od_javnog_znacaja.html

информација и активности које су спроведене у датом државном органу а у вези су са доступношћу информација од јавног значаја. То су пре свега подаци о томе да ли је урађен информатор о раду или ажуриран, колико је било тражиоца јавних информација и да ли су оне дате, да ли је покренут неки поступак пред повереником, да ли су извршена његова решења и сл.

Подношење извештаја Поверенику обавезно је према Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја.⁸

МЕТОДОЛОГИЈА

У оквиру истраживања можете користити два инструмента, а то су анализа веб презентација факултета и захтеви за приступ информацијама од јавног значаја.

С обзиром да су универзитети и друге установе образовања које је основала држава или које се финансирају у целини или у претежном делу из државног буџета органи јавне власти у смислу Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, овај закон се и на њих примењује.

Први корак у истраживању је претрага садржаја сајтова факултета да би се лоцирале тражене информације или открио њихов недостатак. Други корак је тражење датих информација подношењем појединачних захтева за приступ информација од јавног значаја факултету. Наравно, студентски представници су у позицији да најпре непосредно траже одређени документ без званичног подношења захтева. Уколико постоји коректан однос са управом факултета, увид у документ не би требало да им буде ускраћен.

Систем оцењивања се базира на нивоу транспарентности тражених информација. Дакле, што је до неке информације лакше доћи то је скор бодова за њу већи и обрнуто. Уколико нека информација не постоји, или уколико факултет одбија да је достави, у том случају се додељује минимални износ бодова датом високошколској институцији.

Скала оцењивања:

5 – тражена информација се налази на сајту факултета

4 – информација је добијена после првог слања захтева за приступ информацијама од јавног значаја

3 – информација је добијена после другог слања захтева за приступ информацијама од јавног значаја

2 – информација/податак не постоји

1 – информација тражена путем захтева за приступ информацијама од јавног значаја није добијена од стране органа факултета

⁸, Члан 43, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_slobodnom_pristupu_informacijama_od_javnog_znacaja.html

Коначна општа оцена транспарентности факултета је израчуната на основу непондерисаног просека оцена за сваки од тражених докумената.

Наравно, постоји могућност да се скала прилагоди у односу на то да ли се захтев користи као алат или не.

Резултати истраживања треба да помогну студентским представницима да заговарају већу транспарентност на свом факултету, и да им дају упут у тренутно стање на свом факултету. Мониторинг је само почетан корак у подизању квалитета високошколске институције, који захтева даље напоре и залагање студентских представника.